

**Ivan Čubelić, Čubelići: rod i rodoslovlje. Naklada Bošković. Biblioteka: Baština 55. Split, 2021. 289 str.**

Dr. don Ivan Čubelić je uz više pastoralnih službi publicirao monografiju *Dobranje – prošlost i sadašnjost*, CUS, Split, 1984. te tri knjige propovijedi i prijevod knjige Garofalo, S.: *Il Vangelo del Padre nostro*. Potonju monografiju naslovio je „Čubelići. Rod i rodoslovlje“.

Kao jedan od motiva za pisanje monografije Čubelić u *Predgovoru* navodi riječi don Frane Bulića: „Iz kamena povijest a iz povijesti svijest i budućnost naroda.“ Nakon *Predgovora* dvanaest je poglavlja. U poglavlju „Podrijetlo prezimena Čubelić“ autor navodi da je antroponim Čubelić motiviran imenom starokršćanskoga mučenika sv. Ciprijana. Štovanje sv. Ciprijana svjedoče crkve među kojima je i crkva iz 6. stoljeća u selu Gata kod Omiša. Poznata je stara plemićka obitelj Ciprijanić / Čubranić. Potom je riječ o sv. Ciprijanu koji je mučeništvo podnio 258. godine za vrijeme cara Valerijana.

Svoje ime prema sv. Ciprijanu baštine antroponimi: Čubrijan, Čube, Čubelić, Čubela, Čubelić, Čubrijan, Čuba, Čuban, Čubro. Autor navodi rasprostranjenost antroponima: Cipetić, Ciprić (370, Nova Gradiška, Banovina), Ciprijanović (140, Novska, Slavonija), Cipriš (100, Donja Stubica), Čubrijan (170, Primorje), Čubela (100, Slavonija, Velika Gorica), Čubelić (270, Split, Primorje), Čubranić (190, Krk, Primorje), Čubrić (630, Šibenik, Podravina, Lika), Čubriilo (530, Lika, Sj. Dalmacija), Čubelić (220, Imotski, Dobranje). Navode se i prezimena Čubelić / Čubela u Livnu te Čubelić u Uskoplju, Bugojnu, Bihaću, u Gradačcu - Čubela, u Potočanima i Ožaku Čubel.

U Drugom svjetskom ratu poginulo je više od 60 Čubelića / Čubela, a u Domovinskom ratu stradali su: Zvonko V. Čubelić Dragutinov, 1960. – 1991. (Slatina – Ivanbrijeg), Zdravko Čubela Stankov, 1956. – 1993. (Bugojno-Duvno), Jerko Čubić Grgin, 1972. – 1992. (Kuljenovci - Derventa).

Poznata je stara plemićka i ratnička obitelj Ciprijanić / Čubranić iz županije Hlivno. Vjekoslav Klaić povezuje ih sa petoricom braće: Klukasom, Lobelom, Kosincom, Muhlom, Hr-

vatom i sestrama Tugom i Bugom koji su predvodili dolazak Hrvata u današnje zemlje. Plemenu Čubranića pripadao je i Hrvoje Vukčić Hrvatinić, navodi Čubelić. U pratnji kraljice Katarine Vukčić Kosača dok je bježala s Bobovca u Rim bio je Jure Čubranić Nikolin. Nakon pada Bosanskoga Kraljevstva pod Osmansko carstvo dolazi do progona, patnji i stradanja kršćana.

Profesor Ömer Lüfti Barkan piše da su se čuveni uzgajivači i dreseri sokolova Čubretići ili Čubranići iz Drežnice u 15. stoljeću izbjegli u bespuća Grabove Drage. Prema župnim matricama u Mostaru od 1748. god. pa nadalje navodi se da odselile obitelji: Čubić i Čubo (Mate) 1758., Čubelić (Grgur Matejev) 1777., Čubela (Ilija Stjepanov) 1757. Vicko (ili Vinko) Čubranić od 1854. bio je biskup u Kotoru, od 1856. u Dubrovniku a od 1857. nadalje apostolski administrator Trebinjsko-mrkanske biskupije. Oko 1762. pop Miho Čubranić iz Jurandvora pisao je glagoljicom. Anton Čubranić iz Drage Bašćanske, 1937. – 2001. bio je svećenik. Fra Alojzij (Pere) Čubelić 1914. god. na Mudroslovnom fakultetu Kraljevskoga sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu obranio je disertaciju *O nutarnjem stanju kršćana u Bosni za 16. st.* Kratak sadržaj te disertacije navodi Ivan Čubelić te nastavlja pisati o teškom položaju kršćana pod osmanskim okupacijom.

U poglavlju „Rodoslovlje Grabova Draga“ riječ je o egzodusu Hrvata iz Bosne i Hercegovine zbog osmanskih osveta nakon poraza pod Bečom 1683. godine. Tako su Čubelići stigli u Biorine a potom u Dobranje i zajedno s drugim doseljenim Hrvatima dali veliki doprinos u oslobađanju Hrvatske od Osmanlija. Među osloboditeljima istaknuo se serdar Jure Čubelić koji je živio u obitelji s 33 člana. Obitelji njegovih potomaka i danas nose nadimak *Serdarovi*.

Alberto Fortis 1771. napisao je: „Zagorac je čovjek malih ideja, ali velike dobroćudnosti i vjernosti. Čovjek je to djetinjaste neopreznosti (...)“. Narod je teško živio. Autor navodi nekoliko zapadnoeuropskih putopisaca koji su opisali težak položaj seljaka. Nadalje Čubelić navodi paradigmatičke riječi Baltazara Bogišića: „Za istraživanje povijesnih običaja našeg puka ne bi trebalo prevrtati prašnjave papire ni sjediti u zagušljivim arhivima, nego je dovoljno otvoriti oči i zaći u najbliže selo“.

Za vrijeme turske okupacije jedina zaštita kršćanima bili su uskoci i hajduci. Živa je tradicija da su se i neki od Ćubelića roda bili u hajdučkim društinama dok su Turci harali u blizini granice. Najprije su potjerali preostale Osmanlije koji su htjeli gospodariti nad Ćubelića Dubravom. Nakon ratova hajduci su se osvećivali i ometali turske trgovačke karavane koje su prolazile preko Dobranja i okolice prema Zadarju i moru. Poznati hajduk bio je Grgo Ćubelić Brucić (rođ. 1736.). Dr. Ćubelić piše: „Umro je u Ogradi sam, sjedeći naslonjen na stablo, a oči mu još dugo izgledahu žive. Danima se nitko nije usudio pristupiti mu bliže.“

Nakon ratova Dalmacija je bila nerazvijena. Početkom 19. stoljeća Dalmaciju je poharala kuga, suša, glad te se dio stanovništva bio prisiljen iseliti. Car Franjo I. je 23. prosinca 1817. godine izdao *Patent o uvođenju stabilnog katastra*. Uspostava katastra Dalmacije trajala je od 1822. do 1838. godine. Tada su opisani poljodjelski alati, navedeni su podatci iz svakidašnjeg života, trgovački sajmovi kao i „predmeti trgovanja, cijene, mjere, utezi. Precizno je opisano poljoprivredno zemljište, njegova kultiviranost i gospodarske mogućnosti, stanje vrtova, oranica, voćnjaka, vinograda, maslinika, šuma, pašnjaka, močvarnih predjela. Iznesen je udio obrađenih i neobrađenih površina, dani su podatci o stoci i peradi“ piše Ćubelić. Prema svemu navedenom određivao se porez.

Nadalje autor piše o nadimcima dobranjskih Ćubelića. Pozivajući se na augustinca Alberta Fortisa koji je 1771. godine s engleskim biskupom Frederickom i njegovim nećakom putovao po Dalmaciji, Ćubelić piše o tadašnjem oruđu, posuđu. Pišući o prehrani stanovništva u Zagori navodi da je glavna hrana bilo kiselo mlijeko, kruh od kukuruza, ječma, sijerka a rijetko od pšenice. Kruh se pekao na kominu. Kiseli glavati kupus bio je važan prismok. Zbog razvijenoga stočarstva mesa je bilo dovoljno. Nakon svježega i sušenoga mesa narodu je najdraži bio češnjak i ljutika. Glavni začini bili su svinjska mast i loj. Gosti su dočekivani s mladim sirom na maslu. Autor citira Fortisa: „Umjerenost i trudan život udruženi s čistoćom zraka utječu da u selima, posebno onima planinskim, ima velik broj časnih staraca, mladolika izgleda.“

Najčešće bolesti bile su škrljet, osutak, grlica i krup. Zbog nedostatka i udaljenosti liječnika smrtnost je bila velika. Momci su se okupljali u kućama gdje je bilo djevojaka. Tu su se uz gusle pjevale pjesme koje su snažno djelovale na ljude te su uz njih često plakali i uzdisali a brzo bi ih i naučili napamet. Seoski mladići su putujući pjevali pjesme o starim slavim junacima ili o nekim tužnim događajima. Na slavljinama se pjevala ganga. Veoma raširena glazbala bile su svirala i diplo. Igre, plesovi i natjecanja potjecali su iz davnih vremena. Najdraži ples bilo je *kolo* ili *krug* a završavao je usklikom *skoči gori*. Natjecanja su odražavala snagu a ogledala su se u utrkama, skakanju u dalj, bacanju kamena s ramena.

Živjelo se u *potleušicama* (prizemnicama). Kasnije se počeo dograđivati kat kako bi se blago (stoka) odvojila od ljudi. U prizemlju je ostajala štala, a na katu se odvijao obiteljski život. postupno se odvojila *dimna kužina* koja je bila pokrivena kamenim pločama a kuće su pokrivanе ražavom slamom. Prostorije su odvajane pletenim plotom premazanim glinom. Grede, podovi i basamake (stube) bili su od drveta. Vanjske stube građene su od kamena, Prozori (ponistre, pendžeri) bili su mali. Vrata su se zatvarala na *šantaralo*, a noću i *krakunom* (zasunom). Iznad vrata dimne kužine rasla je čuvarkuća. U vatrenoj kužini nisko, skoro na podu, bio je komin a oko njega bile su drvene klupice za sjedenje oko vatre (priklode), ožeg za zgrtanje luga, maše za uzimanje žeravice, peka (cripnja), zemljani sud za kuhanje mlijeka na kominu (kotluša) i limena posuda (latar).

Djed je sjedio na katrugi a ostali na stolcima. Kolijevka (bešika) bila je na dohvat ruke. Posuda za metenje mlijeka (stap) bila je uz zid. Tu je bila naprava za raščestljavanje vune (gargaše), pegla (šumpreš), umivaonik (kajin), kudjelja i vreteno. Po sredini ognjišta visjele su kovane komaštre koje su se podešavale prema veličini bronzina. Objedovalo se *kašikama* iz *čanjka* na siniji a vino se pilo iz bukare. Tu su bile *načve* i *ambar* a u njemu je bio *varićak*. U samom čošku nalazio se *trap* za krompire. Svakodnevna hrana bila je kukuruzna pura i raštika. U pojatama je čuvano sijeno. Voda se koristila iz čatrnja. Stoka se pojila na nenatkrivenim bunarima u koje se slijevala kišnica.

Ćubelić piše i o paljenje klačine navo-deći da je posljednja zapaljena negdje oko 1960. Vršidba žita na guvnu bila je među najvažnijim poslovima na selu. U seoskom gospodarstvu iz-nimno su važni bili kameni žrvnjevi kojima se žito *mlilo* u brašno. Nekoć je svaka žena i dje-vojka bila rano obučena za izradu odjeće, o-buće, pokrivača, posteljine, vreća, torbi itd.

Uzgoj magaraca u Dalmaciji poznat je od najstarijih vremena. Stara je mudroslovica da na ženi počivaju tri *ćoše* kuće. Među težim poslovima koje su naše pramajke obavljale je i nošenje vode u burilu. Od drevnih vremena us-menom predajom žene su ovladale prirodnim lijekovima. Među ljekovitim travama koje su se često koristile jesu trava zlatica, čuvarkuća, ko-priva i dr.

Zbog teškoga života u Dobranjima Ću-belići su kao i mnogi drugi iz Dalmacije selili u plodnije krajeve. Mnogi su preko Duvna otišli i naselili Bosnu (Uskoplje, Žepče, Zenicu, Bihać, Modriča, Gradačac, i Posavinu (Orašje, Bosan-ski Šamac i Brčko). Dio Ćubelića naselio je li-vanjski kraj. Neki su Ćubelići naselili Gračac u Lici. Tijekom Drugoga svjetskog rata Ćubelići iz Like naselili su se u Zagreb, Grubišno Polje, Su-hopolje kod Virovitice. U Zagrebu je u Nazoro-voj 68 (Josipovac) poznat Vila Ćubelić, vlasnika Gjure Ćubelića.

Prije 1900. godine Ćubelići su selili u Sjevernu i Južnu Ameriku. Najviše su se zadr-žali u Argentini kamo su se Hrvati u većem broju počeli doseljavati poslije 1848. U Južnoj A-merici do 1914. godine bilo je od 25 do 50 tisuća Hrvata među kojima je 90 % bilo podrijetlom iz Dalmacije. Doseljavanja su se nastavila i između dva svjetskog rata. Poslije Drugog svjet-skog rata, „između 1945. i 1956., kada je u Argentinu došlo oko 20 000 Hrvata, političkih emigranata“ navodi autor. U SAD-u živi oko 1.200.000 Hrvata i njihovih potomaka. Najviše Hrvata živi u Chicagu i okolici (oko 150 000). Hrvati su naseljavali Australiju već u drugoj polovici 19. st. Prema australskom popisu sta-novništva iz 2016. živjelo je 176.952 Hrvata i nji-hovih potomaka, a od toga je 43.688 rođeno u Republici Hrvatskoj. Najviše je Hrvata u Mel-bournu i Adelaidu. Poslije Drugog svjetskoga rata mnogi Ćubelići kao i drugi Hrvati raselili

su se po europskim zemljama, ponajviše u Nje-mačkoj. Prema njemačkom Saveznom statistič-kom uredu 31. 12. 2019. živjelo je 414.890 hrvat-skih državljana u toj zemlji.

Ćubelić piše o izumitelju Ludwigu Cu-belicu u Njemačkoj, o učiteljima i profesorima Ćubelićima u 19. stoljeću, o tiskari Ivo Ćubelić u Dubrovniku, povjesničaru Tomi Ćubeliću, prof. dr. Tvrtku Ćubeliću, mladim poduzetni-cima, sportašicama, sportašima i mnogim dru-gim poznatim Ćubelićima, a među njima je dva-deset svećenika i jedanaest časnih sestara. Au-tor navodi najčešća osobna imena među Ćube-lićima.

Dr. don Ivan Ćubelić uložio je golem trud i svojom monografijom „Ćubelići. Rod i ro-doslovlje“ izgradio trajan spomenik Ćubelićima koji su ostali na pradjedovskim ognjištima kao i onima koji su se raselili po Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, diljem Europe i svijeta od Austr-a-lije do Argentine i Sjedinjenih Američkih Država. Autor daje povijesni, demografski i antropološki kontekst. Time se rod Ćubelića može promatrati kao reprezentant hrvatskoga naroda koji je kroz minula stoljeća bio izložen patnjama, progonima i stradanjima. Ćubelić je svojim djelom pokazao kako se treba odnositi prema svojem rodu i narodu.

Monografija je napisana znanstvenom metodologijom. Vrijednost monografije ogleda se i u brojnim izvrsnim fotografijama i doku-mentima. Ćubelićevo djelo „Ćubelići. Rod i ro-doslovlje“ daje značajan doprinos antroponi-miji, demografiji, povijesti, arhivistici i kultur-noj antropologiji.

Prof. dr. sc. Marko Dragić  
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split,  
Hrvatska

2021-07-18